

A BÁBOZÁSSAL SEGÍTETT MESEFELDOLGOZÁS SZEREPE AZ ÓVODÁSOK TÁRSAS KAPCSOLATAINAK ALAKÍTÁSÁBAN

THE ROLE OF TALES IN FACILITATING THE SOCIAL RELATIONS AND COMMUNITY FORMING IN PRESCHOOL CHILDREN

Péter Lilla, Veres Éva

Abstract: Our paper deals with the role of the tales in the development of the social relations and community forming in preschool-aged children. In this study we present partial results of our research. The primordial question of our research is if interactive storytelling (with marionettes) could be efficient in the development of the social relations and community forming in 3–5 years old children. Our results demonstrate the efficiency of our research experiment: interactive storytelling could facilitate the social relations of preschool-aged children, and could have positive effects on community forming in kindergarten.

Keywords: interactive storytelling, social relations, preschool children

1. Bevezetés

Közismert tény az ember társas jellege. Életünk majdnem minden mozzanata kisebb-nagyobb közösségekben zajlik, létünk során több formális és informális csoportnak, közösségnek vagyunk a tagjai. A társak jelentőségét N. Kollár így fogalmazza meg: „A lelki egészség, kiegyensúlyozottság és pszichés komfortérzés szempontjából fontos szerepe van a társaknak, de a normáink alakulására, a feladatvégzés színvonalára, az önértékelésre ugyancsak hatással vannak a minket körülvevő emberek” (N. Kollár, 2004, 279). A társak hatása valóban jelentős, a társas létünk alapját emberi kapcsolataink minősége jelenti, ugyanakkor társas kapcsolataink összetett hatással vannak életünkre. Amíg a gyerek – felnőtt kapcsolat aszimmetrikus jellegéből adódóan az érzelmi támogatásban, a biztonságérzet alakulásában és a szabályok elsajátításában jelentős, addig a kortárskapcsolatok egyenrangú kapcsolatok, éppen ezért a szociális képességek alakulásában elengedhetetlenek. A család után az óvodai csoport a második legfontosabb kis közösség, ahol az óvoda a társas kapcsolatok hatásával és erejével találkozik. Az óvodai csoport az első kiscsoport, ahová a gyerek nem „beleszületik”, hanem ahová be kell illeszkednie. Így mint sok más területen, a társas kapcsolatok alakulásában és alakításában az óvodai nevelés alapozó szerepe egyértelmű.

A társas kapcsolatokban kezdetben inkább a felnőtt–gyerek közti a domináns, viszont már korai életkortól megjelenik a testvérek és kortársak szerepe is. Ettől kezdődően különböző életrészekben eltérő funkcióval és hangsúllyal jelenik meg a társas kapcsolatok szerepe, és az életkor előre haladásával egyre nagyobb teret nyer. Amíg óvodáskorban még inkább a felnőttel való kapcsolat a domináns, kisiskoláskorban a gyerekek már szívesen töltik idejüket a saját korosztályukkal, addig már serdülőkorra bekövetkezik az „átpártolás” (N. Kollár, 2004, 280), vagyis a kortársak nemcsak szabadidős partnereként lesznek egyre fontosabbak, hanem a társas befolyásolásuk is sok szempontból erősebb lehet a felnőttkéénél.

Ezzel együtt az óvodáskor kezdetétől kiszélesednek a gyerekek szociális tapasztalatszerzési lehetőségei. Továbbra is legfontosabb a felnőttekkel való kapcsolat, viszont már óvodásokban is megjelenik az igény a társakkal, más óvodásokkal való együttlétre is. Az óvodáskori barátságok még változók és esetlegesek, az itt kialakult baráti kapcsolatok ritkán lesznek hosszú életűek. Bár az óvodáskor kezdetén ezek majdnem véletlenszerűek, addig 5-6 éves korra már nem ritka a tartósabb szimpátia, baráti kapcsolat.

A társas kapcsolatok elsősorban a játékban alakulnak, de más közös tevékenységek élményei is befolyásolják. Az óvodáskori társas kapcsolatok spontán módon is megjelennek, viszont számtalan lehetőség van arra, hogy ezek alakulását pozitív irányba befolyásoljuk. Így a különféle játékokkal (drámajáték, népi gyermekjáték, közösségformáló és egyéb játékok), óvodai és óvodán kívüli tevékenységekkel, projekt módszerrel, kooperatív technikákkal, különféle mesefeldolgozással és egyéb tevékenységekkel egyaránt hozzájárulhatunk az óvodások társas kapcsolatainak az alakulásához, az óvodai csoport közösséggé formálódásához. Éppen ezért választottuk kutatási témánk egyik irányának az óvodások társas kapcsolatának alakítását, illetve az óvodai csoport közösséggé formálását. Kutatásunkban egy átfogóbb kérdéskört vizsgálunk: a bábozással segített mesefeldolgozásnak a 3–5 éves óvodások erkölcsi fejlődésére gyakorolt hatásait vizsgáltuk, emellett a társas kapcsolatok és a közösség formálódására gyakorolt hatásait is próbáltuk feltárni. Egy előző tanulmányunkban (Péter és Veres, 2014) a bábozással segített mesefeldolgozás erkölcsi érzékre kifejtett hatásairól írtunk, a jelen tanulmánnyal pedig a társas kapcsolatok alakulására és a közösség formálódására gyakorolt hatásairól számolunk be.

2. Kutatási probléma és hipotézisek

Kutatásunkban egy átfogó kérdéskört vizsgáltunk, vagyis arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a mese általi szándékos fejlesztés hogyan hat az óvodáskorúak erkölcsi érzékére, illetve a közösség formálódására. Az óvodáskorú gyerek mese általi erkölcsi fejlesztésének többféle jól megvalósítható módja is van, mi ehhez a nép- és műmeséket választottuk. Elméleti és gyakorlati tapasztalataink alapján azt gondoljuk, hogy a mese – sajátosságaiból adódóan – kiválóan alkalmas az óvodáskorúak erkölcsi érzékének fejlesztésére. Kutatásunknak az erkölcsi fejlesztésre vonatkozó részét egy előző tanulmányunkban már tárgyaltuk (Péter és Veres, 2014), így most, a jelen tanulmányban a mese általi szándékos fejlődéssegítésnek a társas kapcsolatok alakulására, a közösségformálódásra gyakorolt hatásait vizsgáljuk. A mesék célirányos feldolgozásához a bábozást hívtuk segítségül. Így kutatásunkban, tételesen megfogalmazva, arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a *bábozással segített mesefeldolgozás milyen mértékben segíti az óvodáskorúak erkölcsi érzékének fejlődését, illetve miként járul hozzá a közösség formálódásához*. Amint előző tanulmányunkban is megfogalmaztuk: a mese érzelmi hatásaival már önmagában is kiváló lehetőséget teremt arra, hogy az érzelmi átéléssel társult ismeret beépüljön a személyiség szerkezetébe (Péter és Veres, 2014). Ezen túlmenően a bábozás még fokozza a mese által kiváltott érzelmek intenzitását. Ugyanakkor a bábozás a közösségi élmények alakulásával közvetett módon a közösségformálódáshoz is hozzájárul. A bábozás nemcsak egyénileg hat pozitívan az óvodáskorú gyerekekre, hanem közösségi élményként is. A mese bábozását közösen, közösségi élményként megtapasztalva, a fejlesztő hatás megsokszorozódhat. Kutatásunkban három, egymással is összefüggő hipotézist fogalmaztunk meg: az óvodáskorúak erkölcsi érzékére, társas kapcsolataira és közösségformálódására, illetve az empátiás képességére vonatkozót. Jelen tanulmányban a második hipotézisünk nyomán, a társas kapcsolatokra és közösségformálódásra gyakorolt hatások mentén vizsgálódunk. Tehát a kutatási probléma alapján megfogalmazódott hipotézisünk a következő:

- A bábozással segített mesefeldolgozás hatására olyan mértékben fejlődik az óvodáskorúak társas kapcsolatrendszere, hogy az kimutatható változásokat eredményez a csoportszerkezetben, a szociometriai pozíciók mentén, illetve a csoport közösségé formálódása vonatkozásában. Ez konkrétan azt jelenti, hogy a bábozással segített mesefeldolgozás hatására:

- Több lesz a kölcsönös kapcsolat, kevesebb lesz a peremhelyzetben levő gyermek és nem lesz magányos gyermek („sündisznó” pozícióban levő) a csoportban.
- Fejlettebb csoportszerkezetet, magasabb szintű kölcsönösségi indexet és koherencia szintet eredményez.

3. Mintavétel és a kutatás terepe

A kutatás terepét a székelykeresztúri Mesevár Napköziotthon képezte. A mintaválasztás *hozzáférés alapú mintaválasztás*, az adott Napköziotthon Csipkerózsika csoportja. A kísérleti beavatkozás időszakában – mintánk különféle demográfiai szempontok szerinti megoszlását – az alábbi táblázatban foglaljuk össze.

1. sz. táblázat: A kísérleti csoport demográfiai szempontok szerinti megoszlása

		Nemek szerinti megoszlás		Szülők iskolázottsága	Család életszínvonala
		Fiú	Lány		
Gyerekek életkora	3-4 éves	-	2	-	-
	4-5 éves	6	6	-	-
Általános iskola		-	-	4	-
Középfokú		-	-	6	-
Felsőfokú		-	-	4	-
Átlagon aluli		-	-	-	2
Jó		-	-	-	12
Átlagon felüli		-	-	-	-

A kiválasztott minta kis létszáma alulmarad a pedagógiában alkalmazott mintalétszámhoz viszonyítva. Így a minta kis létszáma (14 óvodáskorú gyermek) és hozzáférés alapú kiválasztása következtében tudatában vagyunk annak, hogy mintánk nem reprezentatív, tehát eredményeink nem terjeszthetők ki a teljes populációra nézve. Viszont mintánk így is megfelelő terepet képezett az egycsoportos (önkontrollos) kísérleti beavatkozásunk számára.

4. Kutatási stratégia, módszerek és eszközök. A kutatás menete

Átfogó kutatási stratégiánk az *egycsoportos* (önkontrollos) *kísérlet* volt, amelybe a vizsgált területeknek megfelelően többféle kutatási módszer épült be. Amint már egy korábbi tanulmányunkban beszámoltunk róla, az erkölcsi ítélőképesség és együttműködési képesség vizsgálatára a *megfigyelés*, *szóbeli kikérdezés* és az *aktometria* módszerét alkalmaztuk, a társas kapcsolatok alakulásának vizsgálatára pedig Mérei-féle *szociometriai felmérést* (Mérei, 2004). A szociometriai felmérés keretében a csoport kapcsolatrendszerét, a kölcsönös kapcsolatok előfordulási gyakoriságát, a szociometriai pozíciók és különféle szociometriai indexek alakulását vizsgáltuk.

A kutatás – a kísérleti beavatkozásnak megfelelően – három lépésben valósult meg. A *preteszt fázisában* felmértük az óvodásokat a Postás játékkal (Kósáné Ormai, 2001), a szociometriai felmérés óvodásoknak kidolgozott változatával.

Ezt követően a 20 hetes *beavatkozási időszak* következett, amikor az általunk kidolgozott fejlesztő programot alkalmaztuk. A fejlesztő programunkat az alábbi táblázatban foglaljuk össze.

2. sz. táblázat: *A bábozással segített mesefeldolgozáson alapuló fejlesztő program*

<i>Ütemezés</i>	<i>Idő-tartam</i>	<i>Mesék</i>	<i>Kiegészítő tevékenységek</i>	<i>Célok</i>
X. 3–7.	1 hét	<i>A tizenkét legény</i>	- óvónő bábjátéka, rajzolás	- az együttműködés pozitívumának, hozamának felfedeztetése
X. 10–14.	1 hét	<i>Házasodik a daru</i>	- dramatizálás, gyerekek bábjátéka, rajzolás	- az együttműködés hiányából származó negatívumok megismertetése
X. 17–21.	1 hét	<i>A kóró és a kismadár</i>	- közös rajz, szereplők elkészítése, bábozás	- az együttműködés hiányából származó negatívumok megismertetése
X. 24–28.	1 hét	<i>A nyúl és a sündisznó</i>	- gyerekek bábjátéka, rajzolás	- az együttműködésből származó előnyök felfedeztetése
XI. 14–25.	2 hét	<i>A három kismalac</i>	- gyerekek bábjátéka, drámajátékok, rajzolás	- az együttműködés és széthúzás közti különbség érzékeltetése
XI. 28–XII. 9.	2 hét	<i>A kakas, a macska meg a róka</i>	- gyerekek bábjátéka, drámajátékok, dramatizálás	- az együttműködésre alkalmas lehetőségek megtalálása
I. 23– II. 3.	2 hét	<i>Farkastanya</i>	- bábkészítés, gyerekek bábjátéka, drámajáték	- az együttműködésre alkalmas lehetőségek megtalálása
II. 6–17.	2 hét	<i>Az osztozkodó medvék</i>	- gyerekek bábjátéka, drámajátékok, dramatizálás, rajzolás (az eredeti és a közösen kitalált változat lerajzolása)	- dramatikus fordulatból származó együttműködési lehetőségek megtalálása
II.20– III.2.	2 hét	<i>A kakaska, a tyúkocska és az egérke</i>	- bábkészítés, bábozás, drámajátékok, dramatizálás, rajzolás (az eredeti és a közösen kitalált változat lerajzolása)	- segítőkészség fejlesztése
III. 5–16.	2 hét	<i>Az óriás rettek</i>	- bábkészítés, bábozás, drámajátékok	- az együttműködés pozitív vonzatainak megismerése
IV. 16–27.	2 hét	<i>Rókané foga libacombrá vágyik</i>	- bábkészítés, bábozás, dramatizálás, rajzolás (az eredeti és a közösen kitalált változat lerajzolása)	- dramatikus fordulatból származó együttműködési lehetőségek megtalálása
V. 14–25.	2 hét	<i>A három pillangó</i>	- bábozás, drámajáték, dramatizálás, rajzolás (az eredeti és a közösen kitalált változat lerajzolása)	- dramatikus fordulatból származó együttműködési lehetőségek megtalálása

A 20 hetes beavatkozási időszak alatt olyan meséket dolgoztunk fel, amelyek közvetlenül vagy közvetetten bizonyos erkölcsi fogalmakat és normákat érintettek, ezen belül nagy hangsúlyt helyezve néhány erkölcsi fogalomra (igazságosság, bátorság, együttműködés, szorgalom). A kutatás hipotéziseiből kiindulva különösen hangsúlyt helyeztünk az együttműködési igény és képesség, illetve a társas kapcsolatok alakítására. Majdnem mindegyik mese valamilyen mértékben nemcsak az együttműködéshez, hanem a közösséghez, a csapatban rejlő erőhöz, az egymás segítségéhez, a közösen megtapasztalt sikerhez is kapcsolódott.

A meséket jellegüktől függően egy- vagy kéthetes periódusokban dolgoztuk fel, a bábozás során lehetőséget kínáltunk, hogy egy-egy gyermek különböző szerepekbe bújva tapasztalhasson meg élményeket. Továbbá fontos mozzanata volt a kísérletnek, hogy minden történetnek megkerestük a „*Mi lett volna, ha...?*” dramatikus fordulatát, a „*Hogyan oldódhatott volna meg?*” lehetőségét, és úgy is átéljük a történetet: dramatizálás, bábozás, rajzolás és egyéb kiegészítő tevékenységek formájában.

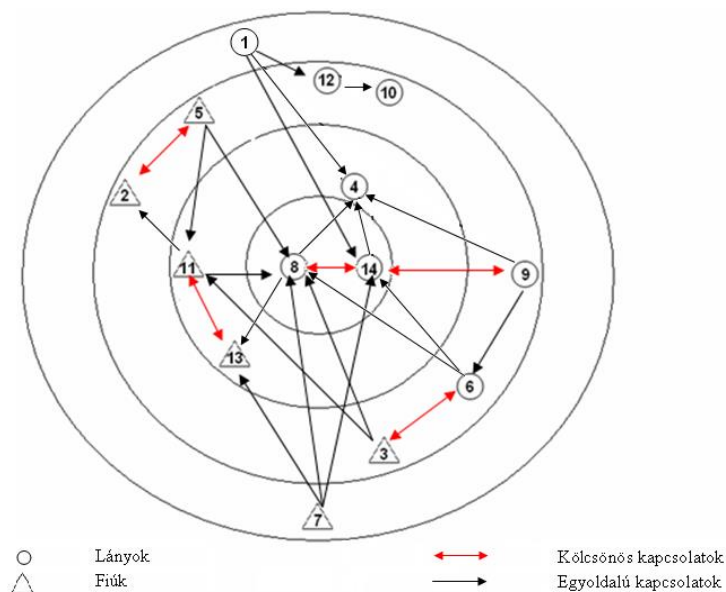
Kísérleti beavatkozásunk *harmadik szakaszában (posztteszt)* ismét felmértük az óvodásokat a játékos szociometria módszerével, így adódott lehetőség a társas kapcsolatok változásának, a közösség formálódásának vizsgálatára is. A kutatás több szálon is futott, így az óvodások erkölcsi érzékének, együttműködési képességének és empátiájának a fejlesztését, ugyanakkor a társas kapcsolatok alakulását is célul tűztük ki. Jelen tanulmányban a társas kapcsolatok alakulására és a közösség formálódásra vonatkozó eredményeinkről számolunk be.

5. Az eredmények bemutatása és értelmezése

5.1. A társas kapcsolatok és a csoportszerkezet változása

A *preteszt időszakában* egykritériumos, három választási lehetőséget biztosító szociometriai felmérést valósítottunk meg, amilyent általában az óvodásoknál szoktak alkalmazni. Ezt a pedagógiai helyzetteremtéssel és a Postás játékkal valósítottuk meg, amelynek során minden gyerek 3 képeslapot kapott, amit a társainak kellett kiosztania saját választás alapján. Az óvodások rokonszenvi választásai alapján először a kölcsönösségi táblázatot, majd a céltábla-szociogramot készítettük el. A feldolgozáshoz azért választottuk a céltábla-szociogramot, mivel elkészítése viszonylag egyszerű, ugyanakkor nagyon látványosan szemlélteti mindazt, amit egy óvodapedagógusnak tudnia kell csoportjáról. Így például nagyon jól tükrözi azt, hogy: miként tagolódik a csoport, kik a népszerű gyerekek, kik szorultak a peremre, alakultak-e ki klikkek, „születtek-e” sztárok, hány rokonszenvi megnyilvánulás kölcsönös, milyen a csoport szerkezete, kohéziós szintje.

A szociogram elkészítésekor a választási gyakoriság alapján a 4 kvartilis (koncentrikus kör) valamelyikébe soroltuk a gyerekeket. A népszerűségi körök a kör középpontjától kifelé haladva a következő választási gyakoriságokat tartalmazzák: 1. kör – nagyon kedvező szociometriai pozíció, 5-6 választással; 2. kör – kedvező szociometriai pozíció, 3-4 választással; 3. kör – kevésbé kedvező szociometriai pozíció, 1-2 választással; amíg a 4. kör – kedvezőtlen szociometriai pozíció, választás nélkül. Az eddig vázolt kritériumok és szempontok alapján készítettük el a beavatkozás előtti időszak társas kapcsolatainak térképét (1. ábra)

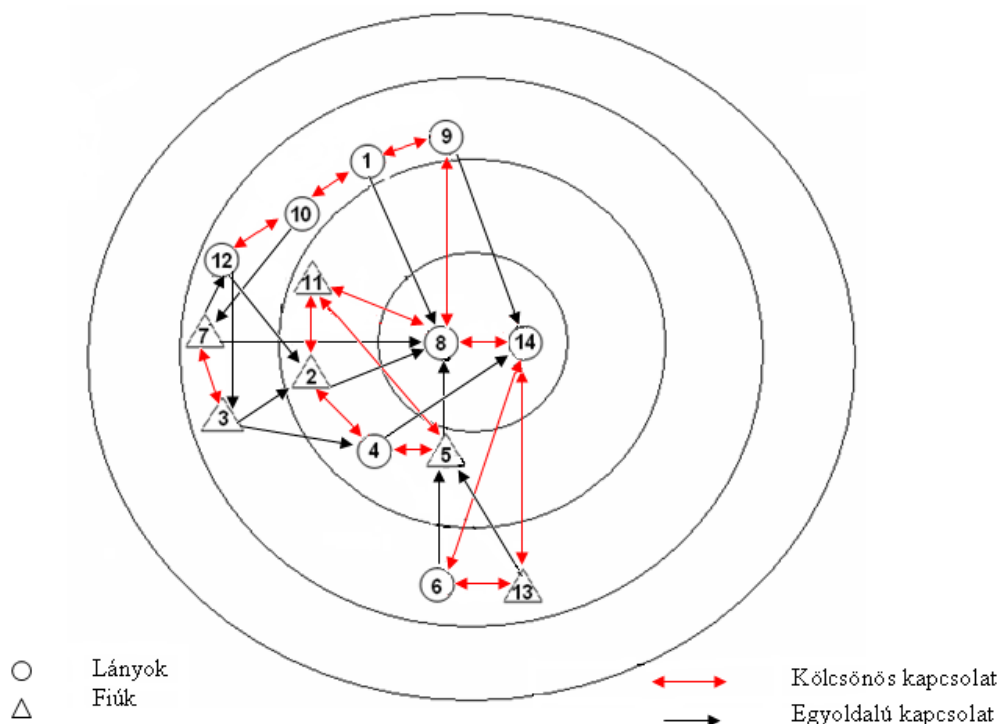
1. ábra: A preteszt időszakának társas kapcsolatrendszer

A szociogramra tekintve megállapítható, hogy az óvodai csoport egy tagolatlan, hierarchia nélküli csoportosulás. A formális alakzat nincs informális kis csoportokra tagolódva. A csoportban kevés a kölcsönös kapcsolat, hiányoznak a zárt alakzatok. A kapcsolatok mentén inkább a láncszerkezet figyelhető meg (például a 3-as 11-es és 2-es gyereknél), helyenként egy-egy leágazással. Az ilyen paraméterekkel rendelkező csoportot laza szerkezetű közösségnek tekintjük. Ez a szerkezet típus megfelel az óvodáskorú gyermekek életkori sajátosságaiból adódó csoportstruktúrának. A továbbiakban a szociogramot először a szociometriai pozíciók, majd a kölcsönösségi index és a koherenciaszint mentén értelmezzük.

A **szociometriai pozíciókat** figyelve megállapíthatjuk, hogy a 8-as és a 14-es kislányok fokozottan élvezik csoporttársaik rokonszenvét, és így valószínűleg meg a legkedvezőbb szociometriai helyzetet az adott társas térben. A „sztárhelyzet” ténye kétségtelenül jelen van, főleg ha figyelembe vesszük a csoport többi tagja által gyűjtött szavazatokat is. Nagyon kedvezőtlen helyzetre utal a 7-es fiú és az 1-es kislány által megvalósított szociometriai pozíció. A csoport központja és a pereme között a kedvező, illetve a kedvezőtlen népszerűségi körök találhatóak. Kedvező szociometriai pozíciót a 11-es és a 13-as fiúk, valamint a 4-es leány valósított meg. Az említett fiúk egymással párt alkotnak a kölcsönös kapcsolatuk értelmében. A kedvezőtlen szociometriai helyzetet a csoport fele, azaz 14 gyermek tudhatja magáénak, vagyis: a 2-es, 3-as, 5-ös fiúk és a 6-os, 9-es, 10-es, 12-es lányok. Érdekes jelenség, hogy ezen az ún. kevésbé népszerűségi szinten van a legtöbb kölcsönös viszony: 3-6, 11-13, 9-14-es gyerekek kölcsönös kapcsolata. Ezt természetesen az is magyarázza, hogy itt a legnagyobb a sűrűség, viszont ehhez a körhöz kapcsolódik közvetlenül a centrum egy kölcsönös kapcsolattal, a 14-es és a 9-es kislányok választása kapcsán. A viszonzott választás lehetősége is ezen a szinten valósul meg a nemek között: a 3-as fiú kölcsönös kapcsolatban áll a 6-os lánnyal.

A **fejlesztő beavatkozást követően** az előfelméréshez hasonlóan egykritériumos, három-választásos szociometriai felmérést végeztünk, amit szintén az óvodásoknak megfelelő Postás játékkal valósítottunk meg. Az adatok alapján szintén először a kölcsönösségi táblázatot, majd a céltábla-szociogramot készítettük el. Így újból lehetőség adódott a vizsgált óvodai csoport társas kapcsolatrendszerének az elemzésére.

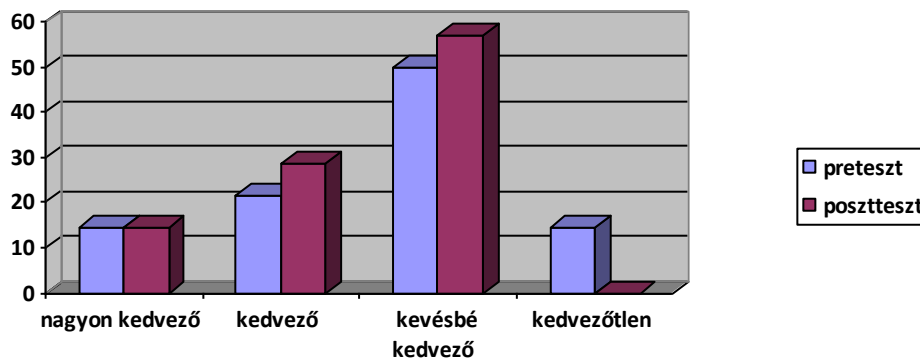

2. ábra. A posztteszt időszakának társas kapcsolatrendszere

A *csoportszerkezetet* figyelve megállapíthatjuk, hogy a laza csoportszerkezetre utaló *lánckapcsolatok* mellett most már a *zárt alakzatok* is megjelennek. Így a 14-es, 6-os és 13-as gyerekek egy *háromszöget* alkotnak, és ezt ráadásul kölcsönös kapcsolatok mentén. *Négyzet alakzat* is megfigyelhető a 11-es, 5-ös, 4-es és 2-es gyerekek esetében, továbbá a 8-as kislány egy *csillag alakzat* népszerű tagja. A posztteszt időszakában a szerkezet alapján már egy többközpontú csoportról beszélhetünk, amely fejlettebb szerkezetű struktúrát jelent. Szintén pozitívumként említhető, hogy már nincs peremhelyzetben levő, magára maradt óvodás a csoportban. A csoport társas szerkezetét szintén 4 koncentrikus körön ábrázoltuk, hogy a fejlesztés során létrejött csoportdinamikai változások szemléletesebben kiütközzenek. Viszont a kölcsönösségi táblázat adatai alapján egyértelmű, hogy mivel a csoportban már nincs peremhelyzetű gyermek, így nem is lenne szükség a 4. koncentrikus, a kedvezőtlen szociometriai pozíciót jelölő kör ábrázolására.

Továbbá a 8-as és 14-es számú gyerekek továbbra is a legnépszerűbb pozíciót, az ún. „*sztár*” helyzetet uralják egymással *párban*. Ők a társas mező *nagyon kedvező pozíciójának* birtokosai. A rokonszenvi választások alapján *kedvező szociometriai pozíciót* valósítottak meg a 11-es és 4-es számmal jelölt lányok és a 2-es és 5-ös számmal jelölt fiúk. A csoport többi tagja, azaz az 1-es; 9-es; 6-os; 10-es; 12-es lányok, illetve a 3-as; 7-es; 13-as fiúk a *kevésbé kedvező szociometriai helyzetet* foglalják el.

A fejlesztő beavatkozás előtti és utáni időszak szociometriai pozícióinak megoszlási arányát az alábbi ábrán foglaljuk össze. A szociometriai pozíciók csoporton belüli megoszlásának az arányát vizsgálva a leglátványosabb elem az, amit már az előbbieken említettünk, hogy a „kedvezőtlen szociometriai pozíció” eltűnt a csoportban. Amíg az előfelméréskor a gyerekek 14,29%-a peremhelyzetben volt, addig az utófelméréskor már senki nem volt peremhelyzetben, a csoportban (3. ábra).

3. ábra: A különböző szociometriai státuszok megoszlása a preteszt és poszteszt időszakában

Tehát úgy tűnik, hogy a fejlesztés követően eltűnt a csoportból a „kedvezőtlen” szociometriai státusz. Továbbá, bár a „nagyon kedvezőek” aránya nem változott (14,29%), kis mértékben növekedett a „kedvező” és a „kevésbé kedvezőek” csoportokon belüli aránya. Az utóbbiak „táborába” kerültek az előfelmérés időszakában a peremhelyzetben levő gyerekek, így ez szintén pozitív hozadéka a fejlesztésnek, ugyanis sikerült a 2 peremhelyzetű óvodást korábbi elutasított helyzetéből kimozdítani. Továbbá az is érdekes volt számunkra, hogy amíg az előfelmérés időszakában a fiúk és lányok között csak 3 „átszavazás” történt, addig az utófelmérés időszakában 8 fiú–lány szimpátiaválasztást figyelhetünk meg, ami szintén pozitív eredmény, mivel az óvodai csoportokra, a 3–5 év közötti időszakban még kevésbé jellemző a más neműek választása.

5.2. A közösség formálódása az óvodai csoportban

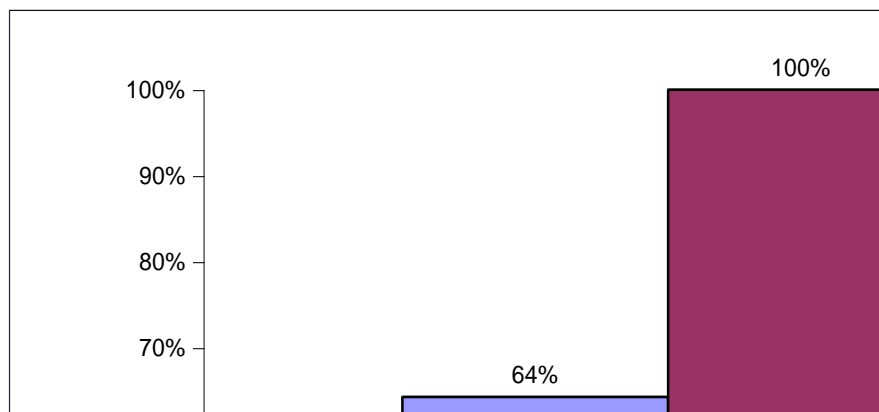
Amikor a társas kapcsolatok alakulását vizsgáljuk, akkor nem feledkezhetünk meg arról a tényről, amelyet számos szerző kísérleti eredményei alátámasztanak (Dodge, 1983; Coie és Kupersmidt, 1983, idézi Cole és Cole, 2001, 556), miszerint a gyerekek viselkedése fontos tényező a csoportbeli népszerűségért vívott harcban. Olyan tulajdonságait emelik ki a népszerű gyerekeknek, mint például: a segítőkészség, játékszabályok tiszteletben tartása, asszertivitás, egy adott helyzetben a probléma felismerése és javaslat annak megoldására stb. Ezek a tulajdonságok bizonyos fokú erkölcsi fejlettséget, érzelmi érettséget is feltételeznek. E gondolatsor mentén (is) tartottuk fontosnak a közösség formálódásának alaposabb vizsgálatát, ugyanis ezen a ponton az erkölcsi érzék fejlettségének növekedése és a vizsgált óvodai csoport közösségének a formálódása összekapcsolódik. A közösség formálódásának vizsgálatát a kölcsönösségi index és a koherenciaszint meghatározásával és összehasonlításával végeztük el. Az alábbiakban ezirányú eredményeinkről számolunk be.

A **kölcsönösségi index** meghatározása fontos momentuma egy szociometriai vizsgálódásnak, ugyanis ez a mutató azt fejezi ki, hogy a társas mezőben lévő személyek hány százaléka rendelkezik kölcsönös kapcsolattal. A kölcsönösségi index képlete: $KI=100 * SZQ/N$, ahol SZQ a kölcsönös kapcsolattal rendelkező személyek, az N pedig a csoport tagjainak a száma. Az elő- és utófelmérés időszakra kiszámított kölcsönösségi index arányát a 6. ábrán foglaljuk össze.

Az *előfelmérés időszakában* a vizsgált óvodai csoportunk kölcsönösségi indexe már elég magas volt, ugyanis 64,28%-os értéket mutatott. Amíg a kölcsönösségi index (KI) fejlett közösségeknél optimális esetben 85–90% között mozog, ha pedig 55% alatt van, akkor a tagok laza kapcsolatrendszere nem tekinthető közösségnek. A mi estünkben a kölcsönösségi index 64,28%-os értéke bár jelzi a laza csoportkohéziót, viszont a gyerekek életkora (3–5 év között) és az előfelmérés időpontja (a mérés a tanév elején, „újraismerkedés” időszakában készült) alapján, ez az index már indulásból jó eredménynek mondható. Ehhez viszonyítva az *utófelmérés időszakában*, az óvodai csoport, ezen a téren jelentős fejlődést mutatott, ugyanis a kölcsönösségi index elérte a 100%-ot. Ez konkrétan azt jelenti, hogy az óvodai csoportban minden gyermeknek lett kölcsönös kapcsolata. Ez a mutató ilyen

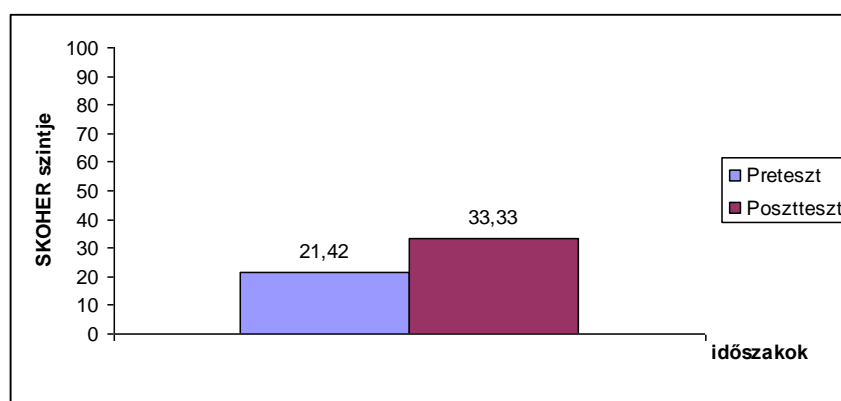
szintet nem is szokott óvodai csoportban elérni. A fejlesztés hatékonyságán túlmenően, ez az érték, valószínű, hogy részben a csoport kis létszámával (14 gyerek) is magyarázható.

4. ábra – A kölcsönösségi index változása az elő- és utófelmérés időszakában

Kutatásunkban továbbá a **koherenciaszint** változását vizsgáltuk, ugyanis ezt szintén az erkölcsi-érzelmi fejlettséggel hoztuk összefüggésbe. A sikeres együttműködést szolgáló készségeket és képességeket együttesen társas kompetenciának nevezzük, amelynek az egyik összetevője éppen az, hogy az egyén képes kitalálni azt, hogy kivel esélyes, illetve kivel esélytelen egy barátság kialakítása. Ehhez nyilván hozzátartozik a barátjának ígérkező személy azonosítása és a kettőjük közti baráti kapcsolat elmélyítése. Ezzel összefüggésben a koherenciaszint a viszonzott kapcsolatok mutatója. Azt fejezi ki, hogy egy közösségen belül a választások hány százaléka kölcsönös. A koherenciaszintet SKOHER-ként rövidítjük, képlete a következő $SKOHER = 100 * SQ/SP$, ahol SQ a kölcsönös kapcsolattal rendelkező egyének, SP pedig a végrehajtott összes választás száma.

Az *előfelmérés időszakában* a csoport koherenciaszintje, vagyis a kölcsönös kapcsolatok mutatója $SKOHER = 100 * 9/42 = 21,42\%$. Ennek a mutatónak az átlagövelete 40 – 50% között van, így az előfelmérés időszakában regisztrált 21,42%-os érték jóval az átlagszint alatt van, így ez a kölcsönös kapcsolatok bizonytalanságára, az óvodások baráti kapcsolatainak kevésbé stabil jellegére is utalhat. Az elő- és utófelmérés közti változást az alábbi ábrán foglaljuk össze.

5. ábra A koherencia szint változása az elő- és utófelmérés időszakában

A fejlesztő beavatkozás idejének lejárta után az óvodai csoport koherencia szintje 33%-ra emelkedett, vagyis $SKOHER = 100 * 14/42 = 33,33\%$. Ez a szint alacsonyabb ugyan az átlagértéknél, de tekintettel arra, hogy óvodás gyermekek csoportjáról van szó, mindenképpen pozitív értéknek minősíthető a csoport fejlődésének szempontjából. Ez konkrétan azt jelenti, hogy a bábozással segített mesefeldolgozás lejárta után, a 3–5 éves óvodások magabiztosabbak lettek annak megítélésében, hogy kiből válik(hat) számukra jó barát, és hatékonyabbak a baráti kapcsolatok (ki)alakításában.

6. Összegzés

Tanulmányunkban a bábozással segített mesefeldolgozás a 3–5 éves óvodások társas kapcsolatainak alakulására és az óvodai csoport formálódására gyakorolt hatásait vizsgáltuk. Átfogó kutatásunk egy önkontrollos kísérlet volt, amelynek során egy 20 hetes, bábozással segített mesefeldolgozásra épített fejlesztő programmal a mesének az óvodások erkölcsi érzékére gyakorolt hatásai mellett a társas kapcsolatok alakulására kifejtett hatásait kutattuk. Az eredményeink igazolták hipotéziseinket, vagyis a fejlesztő program hatására olyan mértékben fejlődött az óvodások társas kapcsolatrendszere, hogy ez a szociometriai pozíciók mentén (több lett a kölcsönös kapcsolat, eltűnt a peremhelyzet a csoportban), a csoportszerkezetben (a laza szerkezet tagoltabb, fejlettebb szerkezetű alakult), és a közösség formálódásában (magasabb szintű kölcsönösségi index és koherenciaszint) egyaránt megmutatkozott. Az óvodáskor az az időszak, amikor a gyermek kimozdul a családi környezetből, és az óvodai csoport az első kis közösség az életében, ahol a társas kapcsolatok erejével találkozik, és ahová be kell illeszkednie. Kutatási eredményeink alapján meggyőződéssel állíthatjuk, hogy a bábozással segített mesefeldolgozás nemcsak egyénileg hat a gyerekekre, hanem olyan közösségi élményt is nyújt a résztvevőknek, amely a csoporton belüli társas kapcsolatok alakulására és a közösség formálódására is jótékony hatással van.

Irodalomjegyzék

- Cole, M., Cole, S.R. (2001): *Fejlődéslélektan*. Osiris Kiadó, Budapest
- Kósáné Ormai Vera (2001): *A mi óvodánk. Nevelépszichológiai módszerek az óvodában*. Okker Kiadó, Budapest.
- Mérei Ferenc (2004): *Közösségek rejtett hálózata*. Osiris Kiadó, Budapest.
- N. Kollár Katalin (2004): A társas kapcsolatok, személyközi vonzalom és a csoportfolyamatok. In: N. Kollár Katalin, Szabó Éva (2004, szerk.): *Pszichológia pedagógusoknak*. Osiris Kiadó, Budapest, 279–309.
- Péter Lilla és Veres Éva (2014): A bábozással segített mesefeldolgozás szerepe az óvodások erkölcsi ítéleteinek és együttműködési képességének a fejlesztésében. *PedActa*, Vol. 4, Nr. 1, 47–51.

Szerzők

Péter Lilla, PhD, Lecturer, Babes-Bolyai University, Department of Pedagogy and Applied Didactics

Veres Éva, Preschool Teacher, “Mesevár” Kindergarten, Székelykeresztúr